

GÁL ANDOR*

INDIVIDUÁLIS JOGI TÁRGYAK A JOGOS VÉDELEM SZABÁLYOZÁSÁBAN

A jogos védelem ratio legisét alapvetően a védelmi elv határozza meg: a jogintézmény szabályozási célja ugyanis meghatározott érdekek oltalmazása a jogtalan támadásokkal szemben. A releváns jogi tárgyak közé a saját vagy más személye, javai, valamint a közérdek tartoznak [vö. Btk. 22. § (1) bekezdés]. E tanulmány célja az individuális jogi tárgyakhoz (személy és javak) kapcsolódó egyes kérdések dogmatikai szemléletű vizsgálata. A jogos védelem körében szabályozott egyéni érdekek – alapjogi karakterükre figyelemmel – alkotmányos szintű védelmet élveznek, ebből fakadóan oltalmazásuk jogrendünkben komplex rendszerben valósul meg: nemcsak a büntetőjogi, hanem a polgári és közigazgatási jogi szabályozás is biztosíthatja védelmüket. Kiemelendő, hogy a jogos védelem által garantált jogtárgyvédelem sajátos rendszerben valósul meg: a jogalkotó eliminálja mindazon cselekmények jogellenességét, amelyek a jogi tárgyakat sértő-veszélyeztető támadások elhárítására irányulnak. E felelősség-elimináló jogtárgyvédelem hatókörének meghatározására csak a védett érdekek tartalmi körülírásával nyíltat lehetőség.

A téma feldolgozásának módszertani sajátosságát a teleologikus és alkotmánykonform értelmezés alkalmazása jelenti. Ezen interpretációs módok választásának indoka, hogy a bíróságok az Alaptörvényből fakadóan a jogszabályok szövegét maguk is elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban kötelesek értelmezni (28. cikk).

A dolgozat felépítését tekintve – igazodva a normatív szabályozáshoz – egymástól elkülönítve (személy és javak) vizsgálja a különböző individuális jogi tárgyakat. Az értelmezésre szoruló kérdések megválaszolását a hazai és német bírósági gyakorlatból vett példák, valamint a releváns alkotmánybírósági gyakorlat ismertetése segíti elő.

A jogos védelem általános szabályozási fundamentumaként a *védelmi elv* jelölhető meg. Ez az elv determinálja a jogintézmény *ratio legisét* is, amely alapvetően duális jellegű, hiszen a jogos védekezés a megtámadott érdekek védelmén keresztül közvetetten a jogrend megóvását is szolgálja.¹ Ebből következően a jogintézmény kifejezett szabályozási célja a *jogtárgyvédelem*.

* Tanársegéd, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 6720 Szeged, Tisza Lajos krt. 54.

E-mail: andor.gal@juris.u-szeged.hu.

¹ Nagy Ferenc a jogos védelmet az állami jogvédelem szükséges kiegészítésének tartja, amelynek gyakorlása során „a saját vagy más jogi tárgyát védő személy egyúttal a jogot is garantálja, a jogrendet védi”. Nagy Ferenc: *Anyagi büntetőjog. Általános rész I.* (Szeged: Jurisperitus 2014) 212. Belovics Ervin megfogalmazásában: „a jogszerűen védekező a társadalom védekezését valósítja meg a támadóval szemben.” Belovics Ervin: *A büntetendőséget kizáró okok* (Budapest: HVG-ORAC 2009) 77.

A jogi tárgy fogalma a büntetőjogi dogmatikában elvont jellegére figyelemmel pontosan nem körülírható,² általános megközelítésben egy absztrakt módon meghatározott érdeket, értéket, állapotot értünk alatta, amelyet jelentőségére figyelemmel a büntetőjog védelemben részesít.³ Ettől eltérően Filó a jogi tárgyra kifejezetten individuális kategóriaként tekint: „A jogi tárgy tehát büntetőjogi védelmet igénylő, konkrét személyhez kötött emberi érdek.”⁴ Álláspontja szerint egy univerzális jogi tárgy ezen elmélet fényében közvetített érdekként fogható fel, „amelyet a rész-egész viszonyában az individuumok összessége hordoz”.⁵ Szomora az általános megközelítést – német jogirodalomra hivatkozással – oly módon konkretizálja, hogy a jogi tárgy valójában nem egy elvont érdek, hanem az adott érdeknek a tárgya.⁶ A szerző további fontos megállapítása, hogy a jogi tárgy vizsgálata során alapvető jelentőséggel nem elsősorban a fogalmi körülírás, hanem sokkal inkább a funkció-meghatározás bír.⁷ A jogi tárgy funkciója pedig a konkrét büntetőjogi szabályozás szükségességének megindokolása, ami az adott érdek immanens tartalmának kibontásával történhet (*jogtárgyharmonikus értelmezés*).⁸ Álláspontom szerint ezen érdekek védelme a büntetőjogban a következő módokon valósulhat meg:

a) *primer* jelleggel úgy, hogy a jogalkotó – bűncselekményi tényállások szabályozásával – büntetőjogi felelősséget alapít azokra a magatartásokra nézve, amelyek ezeket az érdekeket sértik vagy veszélyeztetik (*felelősség-konstituáló jogtárgyvédelem*);

b) *szekunder* jogvédelem keretében olyan jogintézmények – így a jogos védelem – kodifikálásával, amelyek az említett jogi tárgyakat azáltal védik, hogy az azokat sértő-veszélyeztető támadások – büntetőjogilag releváns – elhárítása esetén a védelmi cselekmény felelősséget kizárják (*felelősség-elimináló jogtárgyvédelem*).

A jogos védelem magától értetődően utóbbi jogvédelmi kategóriába sorolható be, általános törvényi rendelkezése [Btk. 22. § (1) bekezdés] szerint hatókörébe a jogtalan támadással érintett személy, javak vagy a közérdek oltalmazása tarthat. Gyakorlati jelentőségükre figyelemmel jelen tanulmányomban kizárólag az

² Nagy Ferenc jogi tárgyat taglaló tanulmányában kimutatja, hogy e témával foglalkozó kutatásokkal a magyar büntetőjog-tudományban csak elvétve találkozhatunk, míg „a jogi tárgy fogalmára vonatkozó megközelítések a német szakirodalomban az áttekinthetetlenség határát súrolják”. Megállapítható, hogy e kérdés vizsgálata terén a magyar és német szakirodalmi helyzetkép a két véglelet jelenti. NAGY Ferenc: „Gondolatok a jogi tárgyról” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2008/1. 3–4.

³ NAGY (1. lj.) 152–153; BALOGH Ágnes: „A bűncselekmény tárgya” in BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály (szerk.): *Magyar büntetőjog. Általános rész* (Budapest: Osiris 2010) 97; HOLLÁN Miklós: „A tényállásszerűség” in KIS Norbert – HOLLÁN Miklós: *Büntetőjog I. Általános rész. Alapismertetek a közígazgatási szakemberképzés számára* (Budapest – Pécs: Dialóg Campus 2013) 103.

⁴ FILÓ Mihály: „A jogi tárgy fogalmáról” in LIGETI Katalin (szerk.): *Wiener A. Imre ünnepi kötet* (Budapest: KJK-Kerszöv 2005) 61.

⁵ FILÓ (4. lj.).

⁶ SZOMORA Zsolt: „A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés” *Bűnügyi Szemle* 2009/2. 11.

⁷ SZOMORA (6. lj.) 12.

⁸ Az interpretációs mód lényegének kifejtésére lásd SZOMORA Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései* (Szeged: Pólay Elemér Alapítvány 2015) 27–36.

individuális jogi tárgyak kérdéseivel foglalkozom, nem érintem tehát a közérdek védelmének lehetőségét.⁹

A jogos védelem keretében oltalmazható egyéni jogi tárgyak közös jellemzője, hogy azok alapjogi karakterűek, így *alkotmányos szintű védettséget élveznek*.¹⁰ Ebből fakadóan gyakori, hogy jogrendszerbeli védelmük komplex módon valósul meg: a polgári és közigazgatási jogon túl a büntetőjog is tartalmaz(hat) rájuk nézve szabályozást.¹¹ Utóbbi jogág által nyújtott jogvédelem a fentiekben felvázolt ket- tős rendszerben valósul meg.

Mivel mind az Alaptörvény V. cikke, mind a Btk. 21–22. §-ai az individuális jogi tárgyakat egymástól elkülönítve nevesítik,¹² ezért dolgozatomban is ezt a felosztást követem az elemzés során. A két kategória közötti elhatárolás szempontjából pedig adott esetben kiindulópontot jelenthet az alkotmányos jogvédelmet jelentő alapjogok hatókörének alkotmányjogi értelmezése.

1. SAJÁT VAGY MÁS SZEMÉLYE

A jogos védelem keretei között oltalmazott érdekek közül elsőként a megtámadott *személyéhez* tapadó jogi tárgyak vizsgálata érdemel figyelmet. Kiindulópontként leszögezendő, hogy ebbe a körbe vagyoni karakterű érdekek nem tartozhatnak bele, tartalmilag individuális jellegük ellenére sem. A jogos védelemre vonatkozó rendelkezések ugyanis a javakat önálló jogtárgycsoportként nevesítik, így *argumentum a contrario* azok nem vonhatók a személyre vonatkozó védelem körébe. A normatív szintű különválasztás indokára csak következtetni lehet. Feltehetően a jogalkotó e felosztásnak köszönhetően kívánta egyértelművé tenni, hogy „személy” alatt csak természetes személy értendő, míg a „javak” kitételbe beletartozhatnak olyan elemek is, ahol a jogi tárgy hordozója nem természetes, hanem jogi személy, vagy éppen jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany. Az individuális jogtárgyak közötti ilyen jellegű differenciálás nem új keletű, ezzel a különbségtétel- lel ugyanis már a Csemegi-kódex esetében találkozhattunk.¹³

⁹ A közérdek jogtárgyi szerepének elemzésére lásd MÉSZÁROS Ádám Zoltán: „A közérdek és egyéb jogi tárgyak a büntetendőséget kizáró okok szabályozásában” *Jogelméleti Szemle* 2015/2. 74–81.

¹⁰ Ebben a körben érdemes utalni arra az elméleti irányzatra, amely a jogos védelem *ratio legis*ét a kiemelkedő érdekek védelmében látja. Erre lásd Joachim RENZIOWSKI: *Notstand und Notwehr* (Berlin: Duncker & Humblot 1994) 119; Antje KROSS: *Notwehr gegen Schweigegelderpressung. Zugleich ein Beitrag zu den Grundprinzipien der Notwehr* (Berlin: Duncker & Humblot 2004) 56. Az individuális jogi tárgyak nézőpontjából ez a megközelítés helytállónak tekinthető, ezért is lehet rendszerbontó (rendszeridegen) jellege a közérdek szerepeltetésének a jogos védelem szabályozásában.

¹¹ Ezzel magyarázható, hogy több esetben a felelősség kizárását illetően egyes büntetőjogi jogintézmények közötti elhatárolási kérdés merül fel: pl. jogos védelem és jogszabályi engedély elhatárolása.

¹² Az *Alaptörvény*ben személy vagy tulajdon, míg a Btk.-ban személy vagy javak elleni támadás szerepel. Vö. *Alaptörvény* V. cikk, Btk. 21. §, 22. § (1) bek.

¹³ A Csemegi-kódex 79. §-a szerint: „Kizárja továbbá a cselekmény beszámíthatóságát a jogos védelem. Jogos védelem az: mely akár a megtámadottnak, akár másnak, személye vagy vagyona ellen intézett – vagy azt fenyegető jogtalan, és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges.”

1.1. JOGIRODALMI HELYZETKÉP

Az 1843. évi javaslat a vétlen önvédelem keretében a személy elleni támadások között nevesítette a megtámadott „életére, vagy testére, szabadságára vagy becsületére veszélytozó” magatartásokat [74. § a) pont]. Ezt a részletező, egyben taxatív megfogalmazást a Csemegi-kódex már nem vette át, és csupán *személy elleni* támadásról szólt (79. §). A későbbi törvénykönyvek – így a hatályos is – ugyan ezt a szabályozási megoldást követték (követi). Törvényi értelmezés hiányában a vonatkozó tényállási elem köznyelvi jelentését kell alapul venni azzal, hogy a jogtárgyi kör meghatározása során – a jogintézmény jogvédelmi céljára is figyelemmel – extenzív interpretációnak lehet helye. Hasonló gondolatmenetet követve, a személyes érdekek legszélesebb körű elismerését szorgalmazta már az előző század elején Degré, aki általános kiindulópontként rögzítette, hogy

„e fogalom, – az életbeli fogalomhoz képest, – nyilván nem szorítkozik az egyén fizikai épségére, hanem felöleli az egyént egész adott fizikai és erkölcsi létében és társadalmi értékében: felöleli mindazt, a mi adott ember egyéni létének tartozéka; az embert összes egyéni vonatkozásaiban”.¹⁴

Ezzel szemben Edvi kimerítő felsorolás adására törekedett: „a személy ellen intézett támadás az, amely az életet, testi épséget, a szabadságot, a szemérmert és a becsületet veszélyezteti.”¹⁵

A recens jogirodalom¹⁶ is elsősorban *az élet, testi épség, egészség, nemi élet szabadsága*,¹⁷ *személyi szabadság és az egyes személyhez fűződő jogok* védelmét említi ebben a körben. A joggyakorlati relevancia szempontjából egyet lehet érteni Békés Imrével, aki szerint ténylegesen az élet-testi épség védelme tartozik a személy elleni támadások körébe: „a személy elleni támadások az ítélkezési gyakorlatban mint az élet, illetőleg a testi épség elleni büntettek jelennek meg.”¹⁸ Mindez

¹⁴ DEGRÉ Lajos: *A jogos védelem az anyagi büntetőjogban. Tanulmány az anyagi büntetőjog köréből* (Vác: Pestvidéki Nyomda 1910) 362.

¹⁵ EDVI Illés Károly: *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata* (Budapest: Révai 31909) 344; Tartalmilag hasonló értelmezést ad FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve* (Budapest: Politzer-féle Könyvkiadó 21905) 196.

¹⁶ NAGY (1. lj.) 214; BELOVICS (1. lj.) 90–91; KARSAI Krisztina: „A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok” in KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyphöz* (Budapest: CompLex 2013) 88; BLASKÓ Béla: *Magyar büntetőjog. Általános rész* (Budapest – Debrecen: Rejtjel 2013) 227; UJVÁRI Ákos: *A jogos védelem megítélésének új irányai* (Budapest: Ad Librum 2009) 77.

¹⁷ Hangsúlyozni szükséges, hogy a szexuális motivumú személy elleni támadások esetén a sértett szexuális önrendelkezése (nemi szabadsága) sérül, ezért a nemi erkölcsre mint kollektív jogi tárgyra történő hivatkozás ebben a körben nem bír jelentőséggel. A nemi erkölcs univerzális jogtárgyi jellegére lásd FİLÓ Mihály: „A sértett beleegyezése a német büntetőjogban” *Magyar Jog* 2004/12. 748. A nemi erkölcs mint jogtárgy jogirodalmi kritikájára pedig lásd SZOMORA Zsolt: „A nemi erkölcs mint a nemi bűncselekmények alkalmatlan jogi tárgya” *Állam- és Jogtudomány* 2006/4. 611–638. Ezzel ellentétben a jogos védelem jogi tárgyát érintően a nemi erkölcsre hivatkozik BELOVICS (1. lj.) 90.

¹⁸ BÉKÉS Imre: „II. Fejezet. A büntethetőség” in HALÁSZ Sándor (szerk.): *A büntető törvénykönyv kommentárja. I. költ.* (Budapest: KJK 1968) 167. Az ügyészégi joggyakorlatot elemző kutatása alapján hasonló következtetésre jutott Mészáros Ádám is, aki az általa vizsgált iratok csaknem

azonban pusztán praktikus megközelítés, ami nem változtat azon, hogy a fentiekben említett egyéb személyhez kapcsolódó érdekek jogos védelem körében védhetőségét is el kell ismerni. Nem vonható ugyanakkor a jogellenességet kizáró ok hatókörébe egyes állampolgári jogok, illetve politikai szabadságjogok gyakorlásának védelme. Ezek a jogosultságok *de lege lata* legfeljebb az eset konkrét körülményeinek figyelembevételével, a közérdek ellen intézett támadásként foghatók fel. Ennek indokaként elegendő Degré álláspontját ismertetni:

„az állampolgári jogok háborítatlan gyakorlását és érvényesülését gátló támadás sem tekinthető egymagában a »személy«, mint az egyén fizikai és erkölcsi adott léte elleni támadásnak; itt a »személy« fogalma által nem fedett, egyéni és nyilvános érdekeket viselő állapot a támadási objectum. Az ily támadások tehát nem tartoznak a jogos védelemmel kivédhetők közé.”¹⁹

Így nem lehet jogszerűen elhárítani olyan támadást, amely például *kizárólag* a vallásszabadság gyakorlását, a választásokon való részvétel jogát²⁰ vagy a gyülekezéshez való jog érvényesülését akadályozza. Hasonló okokra figyelemmel nem adott *a ius defensionis* egyes egyedi jogosultságok sértése esetén, így nincs helye jogos védelemnek például a kegyeleti vagy a szülői felügyeleti jog korlátozásával szemben.

1.2. ÖNGYILKOSSÁG ELHÁRÍTÁSA JOGOS VÉDELEMBEN

Vizsgálni kell a jogos védelem lehetőségét *öngyilkossági kísérlet* esetén. Itt formálisan – az elhárító szempontjából – más személye elleni támadásról van szó, amit maga a jogi tárgy hordozója (az élethez való jog jogosultja) realizál. Általánosságban elmondható, hogy az ilyen cselekmény jogtalansága *de lege lata* azonban hiányzik, mivel a saját élet elvétele jogi normát nem sért.²¹ Hangsúlyozni kell azonban, hogy jelen esetben a jogi tilalmazottság hiányáról, és nem pedig az öngyilkosság jogként való deklarációjáról van szó. A saját élet kioltását a jogrend kifejezetten jogként ugyanis nem ismerheti el, mivel az alapjog tekintetében az

95%-ában testi épség ellen irányuló támadásokkal találkozott. Mészáros Ádám: *A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái* (Budapest: Országos Kriminológiai Intézet 2015) 110.

¹⁹ DEGRÉ (14. lj.) 368.

²⁰ Így pl. abban a 2016 februárjában történt, nagy társadalmi felháborodást keltő esetben, amikor a Nemzeti Választási Iroda épületében népszavazási kezdeményezést bejelenteni kívánó ellenzéki politikust több, erősebb fizikai adottságokkal rendelkező személy megakadályozta, hogy a leadás időbeli sorrendjét meghatározó időbélyegzőhöz lépjen, jogos védelmi helyzet jött létre. Ennek alapját azonban jelen esetben a népszavazás-kezdeményező személyi szabadsága, szabad mozgáshoz való joga adja, amit az akadályozó személyek korlátoztak. Nem vitathatóan sérült az érintett népszavazás kezdeményezésére vonatkozó alkotmányos joga is, de a jogos védelmet nem ez, hanem az előbb említett individuális érdekre hivatkozás alapozhatja meg. A jogsértés bírósági megállapítására lásd Kúria Kvk.III.37.223/2016/2; Kúria Kvk.IV.37.257/2016.

²¹ Egy öngyilkossági kísérletnek lehetnek jogi következményei (pl. kórházi, hatósági beavatkozás költségei kapcsán kialakuló jogviszony), ezek azonban normasértést nem jelentenek.

államot (intézmény)védelmi kötelezettség terheli [vö. *Alaptörvény* I. cikk (1) bekezdés]. Az öngyilkosság tehát jogilag nem tilalmazott, de jogként sem elismert tevékenység. A jogos védelmi helyzet kialakulása szempontjából azonban csak az előbbi megjegyzésnek van jelentősége: a támadás jogtalansága hiányában jogos védelmi szituáció nem jöhet létre. Álláspontommal ellentétesen foglalt állást Székely, aki szerint ugyan az öngyilkosságot a jog nem bünteti, „de jogellenessége ennek ellenére sem tehető vitássá, még pedig azért, mert az életről jogszerűen lemondani nem lehet”.²² Ebből azt a következtetést vonja le, hogy „öngyilkosjelölt a törvény szellemében »támadó«, és a »támadása« elhárításához szükséges elhárító cselekmény – jogos védelem”.²³

Utóbbi felfogás tagadására elegendő Filó gondolatmenetét ismertetni, aki részletesebb elemzés körébe vonta a saját élet kioltása jogi megítélésének egyes kérdéseit. A szerző vizsgálata során megállapította, hogy az öngyilkosság a *bírói gyakorlatban* olyan *társadalomra veszélyes cselekmény* képében jelenik meg, amelynek tényállásszerűsége hiányzik, így az csupán ebből az okból kifolyólag nem képezhet bűncselekményt.²⁴ Ehhez kötődően ismerteti az LB egyik eseti döntését, amely a következőképpen fogalmaz:

„A Btk. az öngyilkosságot, illetőleg ennek megkísérlését nem tekinti bűncselekménynek. Minthogy azonban az öngyilkosságot közfelfogás elítéli, és az erkölcsi normákkal is ellentétes, ennek megelőzése érdekében a Btk. 168. §-a az ehhez kapcsolódó, járulékos jellegű magatartásokat – nevezetesen az erre való rábírást és az ehhez való segítségnyújtást – önálló (sui generis) bűncselekménynek nyilvánítja.”²⁵

Filó ebből azt a következtetést vonja le, hogy a judikatúra a társadalomra veszélyességet ebben az esetben *törvényhozói kategóriaként* értelmezi,²⁶ amely pusztán azt jelenti, hogy „a magyar jogalkotó a suicid magatartást – kivétel nélkül – devianciának látja, amely mind morális, mind mentálhigiénés szempontból káros a közösségre”.²⁷ A szerző helytálló érveléssel teszi hozzá, hogy mindez azonban nem jelenthet *bűncselekménytani értelemben* vett társadalomra veszélyességet, mivel akkor egy olyan cselekmény materiális jogellenességéről beszélünk, amit önmagában a hatályos büntetőjog nem is rendel büntetni.²⁸

Ebből a gondolatmenetből világosan következik, hogy nem értékelhető egy suicid magatartás a közérdek ellen intézett jogtalan támadásként sem. Megjegyzendő

²² SZÉKELY János: *A jogos védelem* (Budapest: Igazságügyi Minisztérium 1983) 47.

²³ SZÉKELY (22. l.).

²⁴ FILÓ Mihály: *Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban* (Budapest: ELTE Eötvös 2009) 253.

²⁵ BH 1983. 7.

²⁶ Álláspontja szerint a közfelfogásra, erkölcsi normákra hivatkozás egyértelmű törekvést mutat a jog átmoralizálására, miáltal a tárgyalt cselekmény társadalomra veszélyes jellegét igazolni lehet. Ennek segítségével pedig az öngyilkosságban közreműködés szabályozásának indokoltságát is könnyen meg lehet magyarázni. Levonható a következtetés: e bűncselekmény esetén „az LB a büntetőjogot a mentálhigiénés prevenció legítim eszközének tekinti”. FILÓ (24. l.) 250.

²⁷ FILÓ (24. l.) 255.

²⁸ FILÓ (24. l.).

továbbá, hogy az emberi élet megóvása az állam oldalán jelent ugyan életvédelmi kötelezettséget, de az nem azonosítható olyan közösségi érdekekkel, amely a jogos védelmet alkalmazhatóvá tenné. Ilyen helyzetben más életének a mentése szolidaritási alapokon nyugvó egyéni érdekvédelem, tehát nem egy kollektív jogi tárgy oltalmazásáról van szó.

A suicid magatartás jogtalanságában való állásfoglalás annyiban jelent előrelépést a probléma megoldásában, hogy az – öngyilkosságot megakadályozó, adott esetben az érintettnek sérelmet okozó²⁹ – elhárító cselekmény jogellenessége a jogos védelem szabályai alapján nem zárható ki. Az élet megóvását célzó, büntetőjogi szempontból releváns elhárító cselekmény jogellenességének kizárása ilyen helyzetben a *végzsükségre* (Btk. 23. §) hivatkozással lehetséges. E jogellenességet kizáró ok ugyanis jogtalansági elemet nem értékel, jogos – legalábbis jogtalannak nem minősülő – pozíciók kerülnek egymással kollízióba.³⁰ Öngyilkossági szituációban a saját életét kioltani szándékozó személy sodorja magát olyan közvetlen és másként el nem hárítható veszélybe, amely más, kívülálló részéről akár büntetőjogi szempontból releváns elhárítás választását is indokoltta teheti. Erre figyelemmel az öngyilkosság elkövetését megakadályozó, egyébként tényállásszerű cselekmény jogellenességét a Btk. 23. §-ra alapozva lehet kizárni. Megjegyezhető, hogy ilyen esetben a végzsükségi arányosság³¹ vizsgálata fogalmilag kizárt, mivel a védekező olyan veszély elhárítására törekszik, amelynek esetleges bekövetkezése az individuális jogi tárgy legnagyobb sérelmét jelentené. További érdekességként teszem hozzá, hogy ilyen szituációban tulajdonképpen kötelezettség keletkezik a végzsükség gyakorlására: az önsértő cselekmény észlelője ugyanis büntetőtörvényből fakadóan köteles az élet kioltásának megakadályozására.³² Ez a joghelyzet dogmatikai értelemben kifogásolható: a végzsükség – ugyanúgy a jogos védelem – gyakorlása az elhárító oldalán jogként fogható fel, és nem pedig tevérsre vonatkozó kötelezettségként.

1.3. MAGZATI ÉLET MINT A JOGOS VÉDELEM JOGI TÁRGYA

Külön kell említést tenni a *magzati élet* védelmének lehetőségéről. Az *Alaptörvény* II. cikkéből³³ következik, hogy a magzat jogi szempontból embernek nem tekinthető, így rá nézve nem lehet irányadó a fentiekben jogos védelmi jogtárgyként elismert *emberi* élet. A hivatkozott alkotmányos rendelkezés ugyanis az emberi élet-

²⁹ Erre az esetre példaként szolgálhat annak a járókelőnek a cselekménye, aki a hidról leugrani szándékozó személyt a járdára löki, aki ennek következtében testi sérülést szenved.

³⁰ TOKAJI Géza: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban* (Budapest: KJK 1984) 266.

³¹ A végzsükségi proporionalitás követelménye azt jelenti, hogy a védekező személy nem okozhat nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására eredetileg törekedett. Vö. Btk. 23. § (1) bek.

³² Ennek elmulasztása esetén – egyéb feltételektől függően – bűncselekmény valósulhat meg. Minősítési megoldásként az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §), vagy a segítségnyújtás elmulasztása (Btk. 166. §) merülhet fel.

³³ *Alaptörvény* II. cikk: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

hez és méltósághoz való jogot kifejezetten magához az *emberhez* kapcsolja, míg a magzatot attól külön nevesíti, és számára *nem jogot*, hanem a fogantatástól kezdődően *védelmet* biztosít.³⁴ Ezen alkotmánykonform értelmezés eredménye az, hogy a jogos védelem tényállásaiban meghatározott „személy” fogalmába a magzat nem tartozhat bele.³⁵

Meg kell ugyanakkor vizsgálni a kérdést – komplex jellegére figyelemmel – az *állapotos nő* szempontjából is, hiszen ő már megkérdőjelezhetetlenül *személynek minősül*. Ebben a tekintetben akkor merülhet fel értelmezési probléma, ha az anya a beavatkozásba előzetesen beleegyezett.³⁶ Az ilyen típusú személy elleni magatartás esetén ugyanis kérdésként vetődik fel az abortőr cselekményének jogtalansága, hiszen az anya voltaképpen a saját testi épségét sértő cselekménybe egyezik bele, amely a magzat elvesztéséhez vezet. Ebben a körben meg kell jegyezni, hogy az anya elleni támadás eszközként szolgál a magzat elpusztítására, így abba joghatályosan beleegyezni nem lehet. A sértetti beleegyezés mint jogellenességet kizáró körülmény szokásjogban kimunkált feltételei között ugyanis szerepel, hogy „a testi épség sértéséhez való hozzájárulás csak akkor zárja ki az azt okozó büntetőjogi felelősséget, ha a sértett társadalmilag elismert cél érdekében adta beleegyezését”.³⁷ Társadalmilag elismert célként pedig nyilvánvalóan nem értékelhető egy olyan magatartás, amelyre vonatkozó sértetti hozzájárulás maga is bűncselekményt valósít meg.³⁸ Erre figyelemmel az állapotos nő ilyen irányú beleegyezése a beavatkozás céljára figyelemmel nem lehet felelősséget kizáró hatású, vagyis az abortőr által a magzat ellen intézett támadás jogtalan marad. Összegezőképpen elmondható, hogy a magzat ugyan nem tekinthető a jogos védelem tényállásában szabályozott „személynek”, azonban az embrió elpusztítását célzó magatartás – egyfajta eszközcselekményként – értékelhető olyan személy – konkrétan az állapo-

³⁴ Hasonlóan JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei* (Budapest: HVG-ORAC 2011) 203. A korábbi alkotmány szövegével kapcsolatban ilyen egyértelmű megállapítást nem lehetett tenni, az AB első abortuszhatározatában arra a következtetésre jutott, hogy a magzat jogalanyiségának előkérdése az *Alkotmány* értelmezésével nem dönthető el. Vitatták ugyanakkor a többségi döntés álláspontját a határozathoz fűzött párhuzamos véleményeikben Lábady Tamás és Zlinszky János alkotmánybírók. Lásd 64/1991. (XII. 17.) AB hat. (ABH 1991, 297, 307, 324–341). A második abortuszhatározat indokolásából pedig már az olvasható ki, hogy *a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. tv.* megalkotásával az értelmezési háttér megváltozott, és az Országgyűlés ezáltal implicite kifejezésre juttatta, hogy a magzat jogilag nem ember. Lásd 48/1998. AB (XI. 23.) hat. (ABH 1998, 333, 339). Az abortuszdöntések elemzésére lásd ZAKARIÁS Kinga – SZIRBIK Miklós: „54. § [Az élethez és emberi méltósághoz való jog.]” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja. III.* (Budapest: Századvég 2009) 1970–1974.

³⁵ Megjegyzendő, hogy az *Alaptörvény* által biztosított magzatvédelemből nem lehet egy, a „személy” értelmét tágító extenzív értelmezés szükségességére következtetni, mivel e védelem az államra – és nem az egyénekre – ró (intézményvédelmi) kötelezettséget.

³⁶ Ellenkező esetben a beleegyezés hiányára figyelemmel olyan testi épség elleni támadásról beszélünk, amelynek jogtalansága vitán felül áll, és egyben bűncselekményt, a magzatelhajtás minősített esetét valósítja meg. Vö. Btk. 163. § (2) bek. b) pont.

³⁷ BELOVICS Ervin: „A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai” in BELOVICS [et al.]: *Büntetőjog I. Általános Rész. A 2012. évi C. törvény alapján* (Budapest: HVG-ORAC 2014) 244; ugyanígy BLASKÓ Béla: *Magyar büntetőjog. Általános rész* (Budapest – Debrecen: Rejtjel 2013) 253–254.

³⁸ Az állapotos nő ilyen helyzetben az „elhajtás” fordulat alapján a magzatelhajtás második alap- esete szerint tartozik büntetőjogi felelősséggel. Vö. Btk. 163. § (4) bek.

tos nő – elleni jogtalan támadásként, amellyel szemben a jogos védelem alkalmazhatóvá válik. Érdekességként megemlíthető, hogy ez a megközelítés az individuális jogi tárgyat kollektív (magzati élet megóvása mint társadalmi érdek) szempontok alapján értelmezi extenzíven. A jogos védelem duális *ratio legis*e tehát sajátos kontextusban jut ehelyütt jelentőséghez.

Abban az esetben azonban, ha az anya saját maga – más közreműködése nélkül – szakítja meg a terhességet, a cselekmény jogtalansága ellenére jogos védelemről nem lehet szó, mivel az önsértés jogos védelmi helyzetet nem keletkeztethet, a magzat pedig a fentiekben kifejtettekből adódóan önmagában személyként nem értékelhető.³⁹

1.4. A BECSÜLET VÉDELMÉNEK LEHETŐSÉGE

A *becsület* jogtárgyi szerepe is önálló vizsgálatot érdemel. Az különösebb magyarázatot nem igényel, hogy e jogi tárgy, amely alkotóelemként magában foglalja az emberi méltóságot és a társadalmi megbecsülést is,⁴⁰ kifejezetten személyhez kötődő. Az *Alaptörvény* II. cikke az emberi méltósághoz való jogot az alapjogi katalógusban kiemelten kezeli, azt egyúttal sérthetetlennek nyilvánítja. Ennek alapján nemcsak a primer, hanem a szekunder büntetőjogi jogtárgyvédelem biztosítása is egyértelműen igazolhatóvá válik. Mindebből *prima facie* következne a becsület jogos védelem körében történő oltalmazásának lehetősége is. Mégis, a Csemegikódex óta uralkodó a joggyakorlat⁴¹ abban, hogy e speciális individuális érdek – ugyan *nem a jogi tárgy jellegére, hanem a támadás ismérveire tekintettel* – nem vonható e jogellenességet kizáró ok hatókörébe. Már az első büntető törvénykönyv miniszteri indokolása rámutatott: „Szavak, irások, vagy képes ábrázolatok általi becsületsértés ellen önvédelemnek nincs helye. Ily támadások, midőn intézettek, egyúttal be is fejezettek; az erő alkalmazása tehát nem előzi meg, se nem akadályozza a veszélyt, hanem csupán megtorolná a szenvedett sérelmet.”⁴² Megfelelően értelmezve az elutasítás indokát megállapítható, hogy nem arról van tehát szó, hogy a becsület védelme – mint személyhez fűződő érdek – ne tartozhatna bele a kódex által meghatározott jogtárgyi körbe. Az irányadó judikatúra szerint ugyanis verbális támadással szemben a jogos védelem körében azért nincs lehetőség védekezni, mert az ilyen jellegű jogtalan támadásra történő reagálás *nem vonható a jogos védelmi helyzet körébe*: a támadás a sértés kimondásával azonnal a befel-

³⁹ Ennek ellenére az ilyen cselekmény a Btk. 163. § (4) bekezdésének „elhajtás” fordulata alapján bűncselekményként értékelendő.

⁴⁰ A becsület mint jogi tárgy részletekbe menő büntetőjog-dogmatikai és alkotmányjogi elemzését adja SZOMORA (8. lj.) 45–59.

⁴¹ A korábbi judikatúrából lásd Kir. Curia 16573/903. (1903. december 30.), Kir. Curia 497/904. (1904. január 19.), Kir. Curia 4211/905. (1905. május 2.); recens joggyakorlatból lásd 4/2013. BJE I./1., Fővárosi Bíróság 22.B.1355/2012/25., Fővárosi Ítéletábla 2.Bf.490/2013/8. Kifejezetten új, ezzel ellentétes eseti döntésre ugyanakkor lásd Győri Ítéletábla Bf.17/2015/5.

⁴² Löw Tóbiás (szerk.): *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tcz.) és teljes anyaggyűjteménye. I. köt.* (Budapest: Pytheas 2003) 516.

jezettség stádiumába jut, így a védekezés – elhárítandó cselekmény, vagy azzal közvetlenül fenyegető helyzet hiányában – már nem szükséges, az csak megtorlásként értékelhető. Az érvelés e lényeges irányára korábban már Heller Erik is elvi élel rámutatott: „A tagadó vélemény nem arra támaszkodik, hogy a becsület nem lehet tárgy a jogos védelemnek, hanem arra, hogy az elhangzott szóval szemben a becsületsértés megtörtént és így már nincs mivel szemben védekezni.”⁴³ Ebből következően a jogi tárgy nézőpontjából nem lehet megtagadni a jogos védelem alkalmazásának lehetőségét, és egy elutasító álláspont – más dogmatikai érvelést alkalmazva – legfeljebb a támadás egyedi körülményeinek mérlegelésével lehet alkotmányosan elfogadható.

1.5. A MAGÁNLIKÁS SÉRTHETETLENSÉGE MINT INDIVIDUÁLIS JOGI TÁRGY

Külön érdemes szólni a *magánlikás sérthetetlenségéhez fűződő jog* jogtárgyi szerepéről, mivel annak megítélése a jogirodalomban több szempontból is vitatott: egyes álláspontok a jogos védelem körében védhetőségét kifejezetten tagadják, míg mások ugyan elismerik, azonban – további gondolati lépcsőként – konkrét jogtárgyi besorolásában nem értenek egyet.

Az elutasító értelmezést a jogirodalomban Schultheisz képviseli, aki kifejezetten tagadta a házi jog⁴⁴ jogos védelem körében védhetőségének lehetőségét: „A bírói gyakorlat azonban a lakásjog megsértése, vagy veszélyeztetése esetén is helyt ad a jogos védelemnek, noha ez az érdek tulajdonképpen nem tartozik bele az említett körbe.”⁴⁵ A szerző véleményét nem is indokolja, külön említést – elszigetelt jellege ellenére – csupán azért érdemel, mert sajnálatos módon találhatunk a recens joggyakorlatban olyan döntéseket, amelyek indokolásából utóbbi – kifejezetten restriktív jellegű – értelmezés továbbélésére lehet következtetni. Az egyik bírósági döntés történeti tényállása röviden a következőképpen foglalható össze:

A terhelt és élettársa egy bérlakásban éltek együtt. Az élettárs két – korábbi házaságából született – gyermeke visszaköltözött a lakásba, mivel anyjuknál szerettek volna lakni. A terheltet ez az új helyzet zavarta, és tőlük elszigetelten a konyhában lakott. A vádbeli napon a szomszéd kertben – többek között – a vádlott élettársa és a gyermekei magnetofont hallgattak. A vádlott, miután megebédelt, a konyhában aludni akart, a magnetofon hangja azonban erősen behallatszott, ezért kiszólt a társaságnak, hogy azt vegyék halkabbra, kérését azonban nem teljesítették. Ezt követően a vádlott és élettársa között a házban veszekedés alakult ki, amelyre az egyik

⁴³ HELLER Erik: *Magyar büntetőjog tankönyve* (Szeged: Szent István Társulat 1931) 165.

⁴⁴ A házi jog kifejezés a recens irodalomban a magánlikás sérthetetlenségéhez, zavartalan használatához fűződő alkotmányos alapjogot jelenti, amely a büntetőjogon túl, a polgári jog és a szabálysértési jog által is védett. VIDA Mihály: „A szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények” in NAGY Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része* (Budapest: Korona 1999) 159.

⁴⁵ SCHULTHEISZ Emil: *A bűncselekmény tana* (Debrecen: Debreceni Tudományegyetem 1948) 39.

gyermek a házba beszaladt. A terhelt ekkor élettársát éppen késsel fenyegette, amit a kezéből a gyermek igyekezett kivenni. Ennek során a gyermeknek felületes, metszett sérülései keletkeztek, amelyek véreztek, a kést a vádlottnál hagyta, kiment és a kint levőknek azt kiabálta, hogy a vádlott megszurta. Rövid idő múlva ismét veszekedést hallottak a vádlott és élettársa lakásából. Ezért három helybeli személy a lakáshoz ment. A vádlott a konyhában tartózkodott, és annak ajtaját magára zárta. A kint levők belülről beszédhangokat és csattogást hallottak, ezért abban a feltevésben, hogy esetleg a vádlottnál bennrekedt valaki, be akartak menni. Az ajtót először ásóval feszegették, de nem sikerült kinyitni. Ezért egyikük, a sértett, előbb vállal esett az ajtónak, majd pedig azt lábbal berúgta. Ennek hatására az ajtó teljesen kinyílt: a sértett és a másik két személy beléptek, az előtérből pedig a vádlott élettársa az ajtó nyílásán nézett befelé. A vádlott az ajtó mögötti ágyon ült. Mivel a sértett a vádlotton kívül mást nem látott bent, megfordult, hogy kimenjen. A vádlott ekkor az ágyból magához vett egy kést, melynek zajára a sértett visszafordult. Így teljesen közel, szemközti helyzetbe kerültek egymással. Ekkor a vádlott a jobb kezét – amelyben a kés volt – először a sértett bal térdé felé lendítette, majd egy hirtelen mozdulattal a mellkasa bal oldalán, lentről felfelé, a VI. bordaközben, kb. 1,5 cm-es bemeneti nyílású szúrt sebet okozva megszurta. A sérülés 6–7 hét alatt gyógyult.⁴⁶

Az LB helyesen jutott arra a következtetésre, hogy

„a lakásba behatoló személyek tényállásban megállapított az a magatartása, hogy a vádlott által lakott és bezárt lakrészbe erőszakkal, részben az ásó nyelével, részben pedig a bezárt ajtó erőszakkal való befojtása útján behatolt, jogellenes volt. Nem zárja ki az erőszakos behatolás jogellenességét az a körülmény sem, hogy az említett személyek abban a téves feltevésben voltak, hogy a helyiségben a vádlotton kívül még más – esetleg a hozzátartozóik valamelyike – is tartózkodik”.⁴⁷

Ebből a megállapításból azonban álláspontom szerint a legfőbb bírói fórum már helytelenül következtetett a jogos védelmi helyzet hiányára:

„Az említett három személynek a vádlott által lakott lakrészbe való erőszakos behatolását követően azonban az említett személyek a vádlott irányában nem fejtettek ki semmiféle támadó magatartást, bár hármójuknak ide történő behatolása objektíve alkalmas volt arra, hogy a vádlottban a közvetlenül fenyegető támadás lehetőségét felidézze.”⁴⁸

Ez a megfogalmazás arra enged következtetni, hogy a vádlott csak abban az esetben került volna jogos védelmi helyzetbe, ha a sértett ellene – azaz személye ellen – támadó magatartást fejtett volna ki, vagy azzal közvetlenül fenyegetett volna.

⁴⁶ BH 1993. 401.

⁴⁷ BH 1993. 401.

⁴⁸ BH 1993. 401.

Levonható ezáltal a konklúzió: a lakásba erőszakkal történő jogellenes behatolás önmagában jogos védelmi helyzetet nem keletkeztethet, az ellen az ott tartózkodó személy e jogellenességet kizáró ok keretei között nem léphet fel. Ezzel a jogi következtetéssel egyetérteni nem tudok, erre vonatkozó okfejtésemet az alábbiakban fejtem ki részletesen. A döntéssel kapcsolatban még megjegyezhető, hogy az LB jogos védelmi hivatkozást elvető végkövetkeztetésével egyet lehet érteni, azonban annak indokolása – a fentiekben elmondottakra tekintettel – vitatható. Az LB érvelésével ellentétben álláspontom szerint ebben a jogesetben a jogos védelem azért nem hívható fel, mert a vádlott által a jogellenes állapot megszüntetése érdekében választott elhárító cselekmény a szükségesség ismérvének nem felelt meg. Ennek a kérdésnek a részletes elemzése azonban az elhárító cselekmény dogmatikai ismérveivel kapcsolódik, így azzal ehelyütt részletesen nem foglalkozok.

Hasonló jogi következtetéseket vontak le az eljáró bíróságok a következő ügyben is. A tényállás lényege szerint:

A vádlott élettársa és a sértett között párkapcsolat alakult ki. A sértett életvitel-szerűen külföldön élt, ezért eleinte csak leveleztek egymással. A vádlott élettársa többször panaszkodott a sértettnél a vádlottra, és úgy tájékoztatta, hogy a vádlott el is hagyta őt, ezért a sértett elhatározta, hogy a kapcsolatukat személyessé teszi. Ezért 2002. október 1-jén Stuttgartból Magyarországra indult. A sértett 2002. október 2-án a hajnali órákban ért a házhoz, ahol ismeretlen mennyiségű szeszes italt fogyasztott, majd 6 óra körül – érzelmileg is felfokozott állapotban – úgy döntött, hogy ottlétét a vádlott élettársa tudomására hozza: a kerítést rázta, valamint bekiabált a házban tartózkodó vádlott élettársának. A vádlott ekkor szerzett tudomást a sértett és élettársa között kialakulóban lévő kapcsolatáról, és elhatározta, hogy a sértettet szándékától eltántorítja, lakásába nem engedi be. Ezért a vádlott a kapuhoz ment, élettársa pedig – aki félt kapcsolatát megszakítani a vádlottal – megijedve a lehetséges következményektől, közben telefonált egy biztonsági őr ismerősüknek. A kerítésnél a vádlott és a sértett között szóváltás alakult ki, amelynek során a sértett – azért, hogy a vádlott élettársával beszéljen – be akart mászni, mire a vádlott, hogy ezt megakadályozza, visszaszaladt a házba, és magához vette az előszobában tartott két bozótvágó kés egyikét. A kerítésen átmászó sértettet a vádlott a bozótvágó késsel a bal kezén megvágta. A sértett nem hagyott fel azzal, hogy bemenjen, a vádlott pedig őt az udvarra rántotta. Eközben a rönkfából hasított deszkából álló kerítés felső deszkája a helyéből kiszakadt. A vádlott élettársa közben értesítette a rendőrséget is. A vádlott és a sértett dulakodtak, közben a vádlott kezéből a bozótvágó kés kiesett, aki emiatt megijedt, és a házba szaladt, de sikerült a bejárati ajtót bezárnia.

A szándékának megakadályozásától és bántalmazásától feldühödött, ittas sértett követte őt. A bejárati ajtó egyik fakazettáját beütve akart a házba hatolni, a vádlott pedig magához vette a másik bozótvágó kést, majd a ház hátsó oldalán található erkélyről leugorva, a házat megkerülve, hátulról a sértetre támadt, aki a támadástól a földre esett. A sértett beszélni akart a vádlott élettársával, valamint bántalmazása miatt haragudott a vádlottra. A vádlott meg akarta akadályozni, hogy a sértett

a házba hatoljon, ezért a bozótvgó kés élével, sújtó-vágó mozdulatokkal bántalmazta őt. Ennek következtében maradandó fogyatékoság alakult ki.⁴⁹

Az elemzett kérdés szempontjából a jogeset-ismertetés első bekezdésében foglalt események jogi értékelésének van meghatározó jelentősége.⁵⁰ Ezt minősítve az elsőfokon eljáró Pest Megyei Bíróság kijelenti, hogy „a vádlott a sértett kerítésen átmászásakor nem volt jogos védelmi helyzetben”.⁵¹ Ennek indokaként a sértett *elkövetési motivációját* hozza fel, miszerint ő azért akart a telekre mászni, hogy „a vádlott élettársával beszéljen, és a vádlott valójában a közöttük létrejövő kapcsolatfelvételt akarta a bántalmazással megakadályozni. Ezen túl, a vádlottra, érzelmei miatt, haragudott is”.⁵² Ezt követően a megyei bíróság érvelésében *szubjektív elemeket értékel* a védekezői oldalon is: „A vádlott tehát a kerítésen átmászási szándékot nem személy, vagy dolog elleni erőszak veszélyének értékelhette, és cselekvősege sem az ezek, vagy saját személye elleni támadás megakadályozására irányult. Magatartását ezen túl, a sértettel szembeni harag is irányította.”⁵³ A másodfokon eljáró ítélőtábla helyeselte az elsőfokú bíróság erre vonatkozó jogi érveit: „Helyesen állapította meg a megyei bíróság, hogy a sértett *nem személy, vagy dolog elleni támadás céljából* mászott át a kerítésen, hanem mert mindenáron beszélni akart a házban tartózkodó tanúval. Helytállóan zárta ki, hogy a sértettet emiatt jogos védelmi helyzetben bántalmazta.” (kiemelés a szerzőtől)⁵⁴

A bíróságok által kialakított érvrendszer több tekintetben sem fogadható el. Egyrészt, a támadás jogtalansága kapcsán szubjektív szempontokat értékel, jóllehet az bűnösségi elemektől mentes, kifejezetten objektív kategória.⁵⁵ Az elemzett jogi tárgyat érintően az ítéletek hiányosságaként azonban leginkább az jegyezhető meg, hogy a magánlakás sérthetetlenségéhez való jog a bírósági döntések indokolásában mint a terhelt által védhető jog fel sem merült. Ebből következően vagy nem tekintették jogszerűtlennek a bekerített helyre a magánlakással rendelkező akarata ellenére történő bemenetelt, vagy jogtalanak tekintették ugyan, csak arra a következtetésre jutottak, hogy e jogi tárgy a jogos védelem körében nem oltalmazható. Előbbi felvetés könnyen kizárható azáltal, hogy az ítélőtábla kifejti: nemcsak a vádlott, de a sértett is a jogtalanság talaján állt. Mindebből pedig arra lehet következtetni, hogy a sértett kerítésen átmászásakor a jogos védelem eredendően azért nem volt megállapítható, mert a sértetti cselekmény személy vagy javak ellen

⁴⁹ Pest Megyei Bíróság 20.B.26/2009/23.

⁵⁰ A második bek.-ben ismertetett eseménysort a megyei bíróság önállóan értékelte, ahol már megállapította a jogos védelmi helyzetet, a jogellenességet kizáró ok alkalmazását pedig a mennyiségi túllépésre figyelemmel zárta ki. Ezt a gondolatmenetet azonban – helyesen – az ítélőtábla az indokolásból kirekesztette, mivel a vádbeli történéseket egységesen kell értékelni. A másodfokú bíróság azonban alapvetően egyetértett a megyei bíróság kiindulópontjával, amely szerint a jogos védelem a kezdetektől fogva jelen ügyben fel sem merülhetett. Vö. Fővárosi Ítélőtábla 2.Bf.166/2010/7.

⁵¹ Pest Megyei Bíróság 20.B.26/2009/23.

⁵² Pest Megyei Bíróság 20.B.26/2009/23.

⁵³ Pest Megyei Bíróság 20.B.26/2009/23.

⁵⁴ Fővárosi Ítélőtábla 2.Bf.166/2010/7.

⁵⁵ Erre lásd NAGY (1. lj.) 213; TOKAJI (30. lj.) 250; BELOVICS (1. lj.) 95; KARSAI (16. lj.) 89; UJVÁRI (16. lj.) 76.

nem irányult,⁵⁶ a magánlakásba való bemenettel szemben pedig a jogos védelem keretei között nem lehet védekezni. Ezt az érvelést az alábbi szempontokra figyelemmel nem tudom elfogadni.

A magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jog az AB joggyakorlata szerint „az emberi méltósághoz való jog, mint általános személyiségi jog alkotó elemeinek egyike, az Alkotmány által nevesítetten biztosított alakzata, amely a magánszféra egyik jelentős összetevőjének sérthetlenségét alapozza meg” (1115/B/1995. AB határozat, ABH 1996, 551, 552.). Az alkotmányjogi szakirodalom szerint ún. negatív jellegű alapjog értendő alatta,⁵⁷ vagyis „nem valamely szolgáltatás igénybevétele, nem is meghatározott aktivitás kifejtésére jogosít, hanem a védett tárgykörben a kívülállók bizonyos zavaró, beavatkozó, sértő megnyilvánulásaitól való mentességre és a mentesség állami védelmére jogosít” (1115/B/1995. AB határozat, ABH 1996, 551, 552.). Ez a jog tehát a magánszférajogok részelemének tekintendő, és a hatályos szabályozás szerint az *Alaptörvény* VI. cikk (1) bekezdése⁵⁸ alapján élvez alapjogi védeltséget.⁵⁹ Erre figyelemmel kétség sem férhet ahhoz, hogy az alapjog jogosultja – akár büntetőjogilag releváns cselekmény kifejtésével is – felléphet a jogos védelem keretei között az alapjog gyakorlását zavaró-sértő támadással szemben.

Karsai szerint az elutasító álláspont elfogadása esetén a jogrend egységének elve is sérülne, mivel

„a polgári jogi birtokvédelem szabályainak alkalmazása felhatalmazná a megsértett személyt bizonyos mérvű tettegesség, azaz büntetőjogilag akár tényállásszerű cselekmény kifejtésére, úgy, hogy közben a büntetőjog eleve kizárná a jogos védelem rendelkezéseinek alkalmazhatóságát”.⁶⁰

E gondolatmenet helyességét igazolja egyébként maga a büntetőkódex normaszövege is azáltal, hogy az ún. szituációs jogos védelem két esetkörének [Btk. 22. § (2) bekezdés *b*)–*c*) pont] szabályozása is kifejezetten a magánlakás fogalmi körébe tartozó életbeli helyzeten alapul.⁶¹ A törvény ezzel ellentétes – restriktív értelmezése – tehát nem fogadható el, az a jogellenességet kizáró ok hatókörének indo-

⁵⁶ Lásd fentebb az ítéletábra érveléséből kiemelt részt.

⁵⁷ JÓRI András: „59. § A magánszférajogok” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja. II.* (Budapest: Századvég 2009) 2223.

⁵⁸ „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.”

⁵⁹ Megjegyzendő, hogy e jog védelme annak alapjogi jellege mellett az *Alaptörvény* Q) cikkére figyelemmel is alkotmányos kötelezettség. A magánszférajogok védelmét ugyanis Magyarországra kötelező nemzetközi szerződés, az EJE is kifejezetten deklarálja. Az egyezmény 8. cikk 1. pontja alapján: „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.” Ennek megfelelően a hivatkozott alkotmánybírói judikatúra kifejezetten értékesíti az EJE joggyakorlatában kialakított elvi megállapításokat. Vö. 1115/B/1995. AB hat. (ABH 1996, 551, 552.)

⁶⁰ KARSAI (16. lj.) 88.

⁶¹ Szintén a magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jog legszélesebb körű védelmét kívánja szolgáltatni – többek között – a megelőző jogos védelem (Btk. 21. §) jogintézménye is.

kolatlan leszűkítéséhez vezet, ami alkotmányosan nem megengedhető. Ennek figyelembevételével a második jogeset alapjául szolgáló bírósági ítéletek jogi indokolása nem elfogadható: *a vádlott jogos védelmi helyzetben volt*, amikor a sértett behatolt a tulajdonát képező lakáshoz tartozó bekerített helyre. Ekkor tehát ő nem állt a jogtalanság talaján, védekezés kifejtésére – a magánszféráját ért támadás visszaverése érdekében – jogosított volt. Az már a jogtárgykérdés szempontjából közömbös, hogy az általa választott elhárítási mód a szükségesség mértékének követelményét sértette, miáltal ő a jogos védekező pozícióját elvesztette. Az azonban nem állítható, hogy az eseménysor kezdetén a vádlott ne lett volna jogos védelmi helyzetben.

A magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jog oltalmazásának elismerését követően tisztázni szükséges e jog konkrét jogtárgyi besorolását. Ez a jogosultság ugyanis egyaránt köthető lehet a védekező (vagy más) személyéhez, valamint akár javaihoz is, hiszen a magánlakáshoz egyértelműen vagyoni jogosultságok kapcsolódnak.

Ennek a kérdésnek az eldöntése már a korábbi jogirodalomban sem volt egyértelmű. Edvi álláspontja szerint: „a házjog megtámadása rendszerint a személy és vagyon elleni támadás vegyülékéből áll: mert aki másnak lakába vagy bekerített udvarába erőszakosan betolakodik, egyidejűleg a személyt és vagyont is megtámadja.”⁶² Heller szerint a jogos védelem körében említett vagyonhoz számítandók „a megtámadott tényleges hatalmában lévő akár ingó, akár ingatlan dolgok, továbbá ugyanannak mindennemű gazdasági jelentőségű érdekei, amennyiben azokat a jog általában védelemben részesíti, így pl. a lakás háborítatlansága”.⁶³ A korabeli judikatúra is ez utóbbi értelmezést követte akkor, amikor a magánlakás sérthetlenségéhez való jogot a sértett *kizárólagos vagyonát képező házjogának* tekintette.⁶⁴

Álláspontom szerint helyesebb e jogot a személyhez kapcsolódó jogok között tárgyalni, és a jogos védekezés lehetőségét erre hivatkozással biztosítani. Mindezt erősíti a kérdés – fentiekben részletezett – alkotmányjogi szempontú megközelítése is. A magánlakás sérthetlensége ugyanis – az AB értelmezését alapul véve – az *Alaptörvény* által *önálló alapjogként* elismert magánszférához való jog része, az tehát elsődlegesen nem a tulajdonhoz való alapjogból vezethető le.⁶⁵ Ez a gondolatmenet konform továbbá az *Alaptörvény* más rendelkezésével is. A jogos önvédelem

⁶² EDVI (15. lj.) 345.

⁶³ HELLER (43. lj.) 166. Ugyanezt az álláspontot képviselte DEGRÉ (14. lj.) 381; ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog tankönyve* (Budapest: Athenaeum³1920) 400; HACKER Ervin: *A magyar büntetőjog tankönyve. Általános rész* (Miskolc: Ludvig István Könyvnyomdája 1936) 155.

⁶⁴ Kir. Curia 10289/904. (1904. december 14.) Éppen ebből fakadóan nehezen érthető a Kádár–Kálmán szerzőpáros azon megállapítása, amely szerint a szocialista büntetőjog érdeme a lakásjog jogtalan támadásokkal szembeni védelmezhetőségének megengedése. Véleményük szerint a „javak” kitétel alkalmazása tette ugyanis lehetővé mindezt, jöllehet azt a korábbi jogirodalom és joggyakorlat is elismerte, a Csemegi-kódex által használt „vagyon” megjelölés megfelelő értelmezésével. Vö. KÁDÁR Miklós – KÁLMÁN György: *A büntetőjog általános tanai* (Budapest: KJK 1966) 327–328.

⁶⁵ Egyezően foglal állást KARSAI Krisztina: „A magánlakás sérthetlenségét és a házijogot is a jogos védelem körébe lehet vonni (személy közvetlen támadása)” KARSAI (16. lj.) 88.

alapjogáról szóló V. cikk ugyanis a megtámadott személyét és tulajdonát jelöli meg védendő érdekként, amelyek közül – a fenti érveknek megfelelően – a magánszféra az előbbi tárgykörbe sorolható be. Ennek a konklúzióknak azért van jelentősége, mert a magánszféra körében oltalmazott magánlakás fogalmának ezáltal szélesebb értelem adható, mintha azt a javak körében tárgyalnánk. Itt szükséges említeni az AB azon joggyakorlatát, amely szerint a magánszférához kötődő magánlakás-fogalom nem szűkíthető le a magánlaksértés tényállása (Btk. 221. §), a Ptk.-ban nevesített személyiségi jogi rendelkezés [2:43. § b) pont] vagy az Rtv. által használt [97. § (1) bekezdés c) pont] fogalomra, hanem annak *önálló jelentéstartalom* adható.⁶⁶ Erre figyelemmel a jogos védelem keretei között védhető magánlakás ismérvei nem szükségképpen azonosak a magánlaksértéshez⁶⁷ fűződően kimunkált – a felelősség megalapozását szolgáló – definíció tartalmi elemeivel. A különös részi jogirodalom szerint lakásnak minősül minden olyan körbezárt, oldalfalakkal és tetővel körbehatárolt hely, amely rendeltetésszerűen személyek tartózkodási, pihenési helyéül, éjszakai szállásául szolgál.⁶⁸ Ennek megfelelően nem tartozhat e fogalomba az olyan helyiség, amely nem lakhatásra rendelt (például iroda, üzlethelyiség, gépjármű utastere), vagy nem körbezárt (például pajta, karám stb.). Ez a joggyakorlat a jogos védelem alkalmazása során azonban nem irányadó, mivel e jogintézmény teleologikus értelmezésével nem összeegyeztethető: a magánszférához való jog ugyanis az említett helyeken is sérthető.⁶⁹

2. SAJÁT VAGY MÁS JAVAI

A vagyoni érdekek jogos védelem körében történő oltalmazása a kodifikált büntetőjog kezdetei óta töretlenül érvényesül, azonban a javakat sértő jogtalan támadások elleni széles körű fellépést a 19. század második felében még egy sajátos elmélet érvényesülése korlátozta.

⁶⁶ A 44/2004. (XI. 23.) AB hat. többségi álláspontja *obiter dictum* utal erre a lehetőségre. Kifejezetten jelenik meg ugyanakkor a határozathoz fűzött különvéleményekben. Lásd Holló András és Tersztyánszky Éva Vasadi Éva különvéleményei (ABH 2004, 618, 653, 668–672.). A téma bővebb elemzésére lásd továbbá JÓRI (57. lj.) 2223.

⁶⁷ A magánlakás fogalmának definiálása a büntetőjogban elsősorban a magánlaksértés tényállása (Btk. 221. §) kapcsán merül fel, amelynek elkövetési tárgyaként a magánlakás összetett fogalomként értendő, és a normaszövegből következően magában foglalja a szoros értelemben vett lakást, egyéb helyiséget, valamint az ezekhez tartozó bekerített helyet is.

⁶⁸ BELOVICS Ervin: „Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. – Btk. XXI. Fejezet” in BUSCH Béla (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész. A 2012. évi C. törvény alapján* (Budapest: HVG-ORAC 2012) 241; KÓNYA István: „Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények” in KÓNYA István (szerk.): *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára* (Budapest: HVG-ORAC 2013) 846; VIDA Mihály: „Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények (Btk. XXI. fejezet)” in KARSAI Krisztina [et al.]: *Anyagi büntetőjog I.* (Szeged: Iurisperitus 2013) 186.

⁶⁹ E megállapításból az a konklúzió is levonható, hogy a támadásnak álláspontom szerint nem kell feltétlenül büntetőjogi értelemben véve jogtalannak lennie. Erre vonatkozó érveimet önálló tanulmányban fejtettem ki. Lásd GÁL Andor: „A jogos védelmi helyzetet kiváltó támadás jogtalanságáról” *Jogtudományi Közöny* 2016 (megjelenés alatt).

2.1. A PÓTOLHATATLANSÁGI TEÓRIA

A Feuerbach nyomán elterjedő és népszerűvé váló ún. *pótolhatatlansági teória* abból indult ki, hogy a támadás által sértett/veszélyeztetett jogi tárgynak olyan-
nak kell lennie, amelynek sérelme a konkrét körülményekhez képest valószínűleg
a későbbiekben nem helyreállítható.⁷⁰ Ennek az elméletnek a hazai képviselője-
ként Schnierer említhető, aki feltételként határozta meg, hogy „a támadás vala-
mely magában kipótolhatatlan jog, vagy pedig oly jog ellen legyen intézve, melyet
a védekező a fennforgó körülményekhez képest alaposan kipótolhatatlannak tar-
thatott”.⁷¹ A kérdést az elhárítás szükségességének nézőpontjából közelítette meg
Edvi, aki szerint e törvényi kritérium reparálható jogtárgy esetén eltérően ítélendő
meg: „általános szempontból csak azt állíthatjuk, hogy amennyiben a jogsértés
másként is megakadályozható, vagy a kár megtérítése biztosan várható: a vagyon
megvédésére személy elleni erőszakot alkalmazni nem szabad, mert nem szük-
séges.”⁷² E restriktív – kifejezetten a vagyoni jogok védelmét korlátozó – értel-
mezések tarthatatlanságát Degré helytálló érveléssel vitatta. Álláspontja szerint
a jogos védelem tényállása a jogi tárgyak pótolhatatlanságára vonatkozó kité-
telt nem tartalmaz, és az nem is vezethető le az irányadó törvényi ismérvekből.
A sérelem utólagos visszaállítása továbbá nem is hozható összefüggésbe az elhárít-
ás szükségességével, mivel az nem tehető attól a bizonyítalan tényezőtől függővé,
hogy a sérelem később reparálható-e, avagy sem. A védekezés a támadásra rea-
gál, annak szükségességét a jogtalan cselekmény kifejtésével összevetésben kell
vizsgálni, ebben a körben pedig a támadó által okozott sérelem utólagos helyre-
állíthatóságával kapcsolatos mérlegelésnek nem lehet helye.⁷³ Később Székely is
megaladottnak és elvetendőnek tartotta a pótolhatatlansági követelmény érvé-
nyesítését, mivel a „pótolhatóság gyakorlatilag számos akadályba ütközhetik; ezek
leküzdésének a kockázatát sem köteles a jogalany – joga védelmének mellőzésével
– magára vállalni”.⁷⁴ Összegezve: a kritikai álláspontot elfoglaló szerzők vélemé-
nyével csak egyetérteni lehet, ez a felfogás megaladottnak tekinthető, megszorító
jellegére figyelemmel pedig elfogadása a *nullum crimen sine lege* alapelvvel és az
Alaptörvény jogos önvédelemre vonatkozó szabályával lenne ellentétes.

2.2. FOGALMI ELHATÁROLÁSOK

Mielőtt rátérek a törvényi tényállásban rögzített „javak” kitétel valódi tartalmára,
először elhatárolásokat kell tenni különböző jogtárgyként használatos kategóriák,
így a *javak*, a *vagyon* és a *tulajdon* fogalmai között.

⁷⁰ DEGRÉ (14. lj.) 352.

⁷¹ SCHNIERER Aladár: *A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető-törvény magyarázata* (Budapest: Franklin Társulat 21885) 173.

⁷² EDVI (15. lj.) 348.

⁷³ Vö. DEGRÉ (14. lj.) 356.

⁷⁴ SZÉKELY (22. lj.) 100.

A jogos védelem szabályozásának történetiségét nézve elmondható, hogy a Csemegi-kódex a jogi tárgy megjelölésére még a „vagyon” kifejezést használta,⁷⁵ a „javak” kitétel pedig a Btá.-ban jelent meg.⁷⁶ A vagyon fogalma a polgári jogban a következő:

„Vagyon alatt értjük – fogalmi egységgé tömörítve – valamely jogalany értékben meghatározható javainak, azaz dolgokra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogainak, valamint kötelezettségeinek összességét. A vagyon tehát egy meghatározott személy, mint központ köré koncentrált dologi és kötelmi jogviszonyok egyetemessége, melyből csak a pénzben ki nem fejezhető, nem vagyoni javak [...] vannak kizárva.”⁷⁷

Ez a fogalom rendkívül tág, olyan jogviszonyokat is magában foglal, amelyek védelme a jogos védelem törvényi céljával nem feltétlen összeegyeztethető. Így a vagyon normaszövegben hagyásával a teleologikus értelmezés megszorító eredményhez vezetne, amely a törvényesség elve szempontjából vetne fel aggályokat. Ezért helyesebb egy olyan kifejezés használata, amely inkább kidomborítja azon jogviszonyok körét, amelyek a jogos védelem körében védelemre érdemesek. A *javak* megfogalmazás e cél elérésére feltétlenül alkalmasnak tűnik.⁷⁸

A *tulajdon* fogalmának tisztázása jelen témával összefüggésben azért szükséges, mert az *Alaptörvény* V. cikke – a büntetőkódextól eltérően – védhető tárgyként nem javakról, hanem a megtámadott tulajdonáról tesz említést. A magánjogban a *tulajdon* fogalmán szűk értelemben „azt az abszolút szerkezetű tulajdonjogviszonyból fakadó alanyi jogot (tulajdonjog) értjük, amely nem más, mint a hagyományos magántulajdon elvont jogi kifejeződése”.⁷⁹ A fogalom tartalmi elemeit illetően pedig elmondható, hogy a polgári jog hagyományos megközelítésben a tulajdonjogviszony alapvető jogosultságainak a birtoklás, használat és a rendelkezés jogát tekinti.⁸⁰ Szükséges kiemelni, hogy az általam vizsgált kérdésben e definíció csak részben irányadó, mivel az alkotmány által védett tulajdon fogalma nincs teljes átfedésben a szakjog által kimunkált ismervekkel.⁸¹ Az AB ugyanis az alkotmányos tulajdonfogalmat leválasztotta a polgári jogi meghatározástól, és ezáltal a tulajdonvédelem körét kitágította.⁸² Mindezt azért tehette meg, mert az alkotmány szupremáciájából fakadó követelmény az, hogy a jogrendszer alapját képező normaszö-

⁷⁵ Vö. 13. lj.

⁷⁶ 15. § (1) bek. szerint: „A jogtalan támadást vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetést – akár a köz ellen, akár egyesek személye vagy javai ellen irányul – a megtámadott vagy bárki más elháríthatja. Az elhárításhoz szükséges cselekmény – jogos védelem – nem büntethető.”

⁷⁷ LENKOVICS Barnabás: *Dologi jog* (Budapest: Eötvös 2008) 49.

⁷⁸ SZÉKELY szerint a javak kitétel nem jelent nagy változást a korábbi szabályozáshoz képest, mivel „a »javak« kifejezés vagyoni jogias színezetű”. SZÉKELY (22. lj.) 100.

⁷⁹ LENKOVICS (77. lj.) 56.

⁸⁰ LENKOVICS (77. lj.) 83–84.

⁸¹ SALÁT Orsolya – SONNEVEND Pál: „13. § [A tulajdonjoghoz való jog.]” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja. I.* (Budapest: Századvég 2009) 491.

⁸² Lásd 64/1993. (XII. 22.) AB hat. (ABH 1993, 373, 379–380.)

veg egyes autonóm fogalmainak elemeit magából az alaptörvényből kell levezetni, azok kimunkálása során alacsonyabb szintű jogforrásra nem kell tekintettel lenni. Ennek megfelelően alkotmányjogi nézőpontból „a tulajdon nem csak a polgári jogi értelemben vett tulajdon, hanem azon túl annak önállósult részjogosítványai, és más vagyoni értékű – dologi, kötelmi, és bizonyos közjogi eredetű – jogosultságok is”.⁸³ Kiemelendő, hogy az *Alaptörvény* tulajdonként csak a jog által meghatározott tartalommal elismert, konkrét időpontban fennálló konkrét jogosítványt védhet, amelyek a tulajdon esetében pedig valamennyi, a jogosult jogi helyzetére vonatkozó jogszabály együtteséből állnak elő.⁸⁴ Az *Alaptörvény* V. cikkének értelmezésekor erre az alkotmánybíróvási joggyakorlatra kell figyelemmel lenni. Ennek megfelelően állapítható meg, hogy a tulajdon fogalom használata nem okoz tartalmi diszkrepanciát az alkotmány és a büntetőködex között, mivel annak alkotmányos nézőpontból olyan tág értelme van, ami a szakjogban értékesített „javak” fogalommal tulajdonképpen egybeesik, köztük lényegi szemantikai eltérés nem mutatható ki.

2.3. A JOGI TÁRGY TARTALMI ELEMEI

Rátérve a Btk. által használt „javak” kifejezés elemzésére megállapítható, hogy az jogi tárgyként magában foglalja a vagyoni jogok, valamint az ezek tárgyául szolgáló vagyontárgyak védelmének jogát.⁸⁵ E fogalom alatt ún. *abszolút* hatályú vagyoni jogosultságokat kell érteni, amelyek körébe tartozik például a tulajdonjog, a birtokláshoz való jog vagy az idegen dologbeli jogok is.⁸⁶ A polgári jog szerint az abszolút jogok ismertetőjegyei a következők:

a) a jogosult pozíciójában meghatározott személy van, akit a jogosultságok kizárólagos gyakorlása illet meg,

b) a jogosulttal szemben mindenki (legalább eshetőlegesen) kötelezett.⁸⁷

E kötelezettség elismerésből, tőrésből és tartózkodásból áll. Ezen összetevők közül büntetőjogi szempontból a tartózkodás mint passzív magatartás bír jelentőséggel, amelynek tartalma szerint „tilos bármiféle jogellenes behatás, beavatkozás, zavarás vagy akadályozás a dologi jogosultság hatókörébe, terjedelmén belüli gyakorlásába”.⁸⁸ Ezzel szemben *relatív* szerkezetű jogviszonyokból (például kötelmi jogosultságok) eredő vagyoni jellegű követelések nem vonhatók a jogos védelem körében védelemben részesített „javak” körébe.⁸⁹ Székely példájával élve, nem

⁸³ SALÁT–SONNEVEND (81. lj.) 493.

⁸⁴ SALÁT–SONNEVEND (81. lj.) 489, 493.

⁸⁵ BELOVICS (1. lj.) 94.

⁸⁶ Ugyanígy BLASKÓ (16. lj.) 227.

⁸⁷ LENKOVICS (77. lj.) 23.

⁸⁸ LENKOVICS (77. lj.) 24.

⁸⁹ SZÉKELY (22. lj.) 103. A német szakirodalomban egyezően foglal állást Günther JAKOBS: *Strafrecht. Allgemeiner Teil* (Berlin – New York: Walter de Gruyter ²1993) 382; Claus ROXIN: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I.* (München: C. H. Beck ⁴2006) 671; Bernd HEINRICH: *Strafrecht – Allgemeiner Teil* (Stuttgart: W. Kohlhammer ³2012) 140.

teremthet jogos védelmi helyzetet, ha az adós nem fizeti vissza a kölcsön összegét, vagy ha a károkozó a kárt megtéríteni, vagy az eredeti állapotot helyreállítani vonakodik.⁹⁰ A hitelező vagy a károsult vagyoni érdekei ilyen helyzetben ugyan valóban sérelmet szenvedhetnek, azonban azok reparálása – a kötelmi jogi igény kikényszeríthetőségén keresztül – a polgári jog területére tartozik. Az ilyen típusú jogsérelem büntetőjogilag releváns úton – például erőszakban vagy fenyegetésben megnyilvánuló kényszerítéssel – történő elhárítása bűncselekménynek [önbíráskodás (Btk. 368. §)] minősül.⁹¹

Előfordulhat, hogy a jogos védelmi helyzettel érintett személyek között relatív jogviszony is létrejön:

a) *ex ante* úgy, hogy a dologi jogi jogosultságot eredendően kötelmi jogviszony fakasztja: például lakásbérleti szerződés esetén a bérlő birtokláshoz való jogát egy szerződés keletkezteti;⁹²

b) *ex post* úgy, hogy egy kötelmi jogviszony éppen az eredeti dologi jogi állapot helyreállítását célozza: például a jogtalan támadással a dologban bekövetkező károsodással összefüggésben létrejött kötelem.

Hangsúlyozni kell, hogy ilyen helyzetekben a relatív típusú jogviszony a dologi jogok abszolút hatályán nem változtat (a jogsértő változatlanul dologi kötelezett marad),⁹³ és a jogos védelem alkalmazhatóságát továbbra is az abszolút hatályú jogosultság alapozza meg.

E témakörrel összefüggésben szükséges szólni a birtokvédelem egyes fajairól is. A polgári jog *possessorius* és *petitórius* birtokvédelem között tesz különbséget. Előbbi esetén a birtokláshoz való jog nem releváns, a védelem igénybe vételéhez elegendő a tényleges birtoklást igazolni. Ezzel szemben a *petitórius* birtokvédelem a birtokláshoz való jogon alapszik: az erre hivatkoznak azt kell igazolnia, hogy a birtokláshoz erősebb joga van, mint annak, aki a birtoklásban megzavarta.⁹⁴ A jogos védelem szempontjából a *possessorius* birtokvédelem szerinti elvet kell követni, vagyis olyan személy is védekezhet a vagyontárgy elleni támadással szemben, aki azt ugyan ténylegesen uralma alatt tartja, de arra vonatkozóan birtoklási joga nincs. Ezt egyértelműen kifejezésre juttatja a büntetőkódex azzal, hogy a tényállásban a jogi tárgyak között a saját mellett a más javait is nevesíti, ezáltal kiterjesztve a büntethetőségi akadály alkalmazási körét. Abban az esetben azonban, ha jogtalan támadó az a személy, akitől a birtokos a birtokláshoz való jogot származtatja (például a bérbeadó vagy haszonélvezetbe adó tulajdonos),⁹⁵ a jogcímek összemérése nem kerülhető meg, mivel az befolyásolhatja a támadás

⁹⁰ SZÉKELY (22. l.) 103.

⁹¹ Ugyanígy BELOVICS (1. l.) 94.

⁹² A Ptk. szerint ilyen esetben a dolog időleges birtokára jogosult, azt ténylegesen hatalmában tartó személy az *albirtokos*, míg *főbirtokos* az a személy, akitől a tényleges hatalmat gyakorló a birtoklás jogát származtatja. Lásd 5:1 § (2) bek. Ennek megfelelően a példában a bérlő albirtokosnak, míg a bérbeadó főbirtokosnak tekintendő.

⁹³ LENKOVICS (77. l.) 24.

⁹⁴ LENKOVICS (77. l.) 258.

⁹⁵ Tehát a Ptk. 5:1. § (2) bek.-e szerint főbirtokosnak minősül.

jogtalanságának megítélését.⁹⁶ Ennyiben tehát a *petitórius* birtokvédelem szempontrendszerének – ha szűk körben is – jelentősége lehet a javak elleni támadások büntetőjogi értékelésénél.

A felvázolt gondolatmenetből kitűnik, hogy a jogos védelem tényállásában megjelölt „javak” mint jogtárgy valódi tartalma milyen interdiszciplináris ismervek segítségével adható meg. Ezen érvek hasznosításához azonban annak igazolása szükséges, hogy a jogos védelemnek ténylegesen van *önálló hatóköre* vagyoni érdekek oltalmazása során. *Prima facie* ugyanis polgári jogi jogosultságok megsértése esetén közvetlenül a Ptk. által nyújtott jogszabályi engedély alkalmazása merül fel. Így az elhatárolási probléma büntetőjogi nézőpontból a jogos védelem és a jogszabály engedélye között merül fel. Ennek részletes elemzésére – lévén nem az elemzett jogtárgy tartalmi elemeivel függ össze – ehelyütt nem térek ki.⁹⁷

3. AZ INDIVIDUÁLIS JOGI TÁRGYAK ÉRTELMEZÉSE A NÉMET BÜNTETŐJOGBAN

A jogos védelem német szabályozása kifejezetten nem említi a védelemre érdeemes tárgyak körét, azokra csak a támadás irányultságából lehet következtetni. A dStGB 32. §-a szerint ugyanis a jogellenes támadás a megtámadott vagy más ellen irányul. Ebből következően a hatályos német büntetőjog a jogos védelem körében elsődlegesen az *individuális jogi tárgyak* oltalmazását ismeri el. Ezt illetően azonban a szakirodalom kifejezetten *extenzív felfogást* követ: az uralkodó álláspont szerint védelemben részesülhet *minden jogilag védett érdek*, függetlenül attól, hogy azt a büntetőjog vagy más jogág oltalmazza. Így a jogos védelem jogtárgyai közé sorolják *általánosságban* az emberi életet, a testi integritást, a személyes szabadságot, a becsületet, a szexuális önrendelkezést, a tulajdonhoz, illetve birtokláshoz való jogot, a házi jogot, az intimszférához való jogot és egyes közösségi szolgáltatások igénybevételének jogát is.⁹⁸

Ehhez kapcsolódva külön érdemes kitérni egyes, a fenti általános jellegű érdekekből levezethető más, *speciális* jogi tárgyakra, amelyeket a német szakirodalom külön említ, mivel ezekre nézve releváns, önálló joggyakorlat is rendelkezésre

⁹⁶ DEGRÉ szerint: „ott, a hol a hatalomban tartónak a tulajdonossal szemben a magatartásra valamely jogcime áll fenn, a jogos védelem is megilleti őt, – így a zálogbirtokost, használatra jogosítottat.” DEGRÉ (14. lj.) 370–371.

⁹⁷ Ezt a kérdést több aspektusból is elemzi AMBRUS István: „A kis értékű tulajdonsértések kezelésének néhány kérdése büntetőjogi nézőpontból” *MTA Law Working Papers* 2015/1. 2–10.

⁹⁸ Walter PERRON: „§ 32 Notwehr” in Adolf SCHÖNKE – Horst SCHRÖDER (szerk.): *Strafgesetzbuch. Kommentar* (München: C. H. Beck ²⁹2014) 645; Volker ERB: „Notwehr § 32” in Wolfgang JOECKS – Klaus MIEBACH (szerk.): *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch. Band 1 §§ 1–51 StGB* (München: C. H. Beck 2003) 1279–1280; Thomas RÖNNAU – Kristian HOHN: „§ 32 Notwehr” in Heinrich Wilhelm LAUFHÜTTE [et al.] (szerk.): *Leipziger Kommentar. Großkommentar zum Strafgesetzbuch. Band 2.* (Berlin: De Gruyter ¹²2006) 411; ROXIN (89. lj.) 669; Felix HERZOG: „§ 32 Notwehr” in Urs KINDHÄUSER [et al.] (szerk.): *Nomos Kommentar Strafgesetzbuch Band 1.* (Baden-Baden: Nomos 2005) 1148; Hans-Heinrich JESCHECK – Thomas WEIGEND: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil* (Berlin: Duncker & Humblot ⁵1996) 339; JAKOBS (89. lj.) 381.

áll. Az ezekkel kapcsolatos okfejtések tehát nem pusztán elméleti eszme-futtatások, hanem gyakorlati példákkal alátámasztott valós kérdések, s praktikus mivoltukban akár a magyar büntetőjog számára is hasznosíthatók.

3.1. A KÉPMÁSHOZ VALÓ JOG

A német joggyakorlat szerint a személyhez fűződő jogok körében elismert *képmáshoz való jog* (*das Recht am eigenen Bild*) oltalmazása érdekében a jogos védelem szabályai szerint fel lehet lépni. Az alábbi eset rendőrökről jogsértő körülmények között készült fotófelvételekkel kapcsolatos.

1970. június 30-án egy ellenzéki demonstráció került megrendezésre a hamburgi vasútállomáson. A tüntetésen – előjárójuk utasítására, az esetleges atrocitások megakadályozása érdekében – három civil ruhás, szolgálatban lévő rendőr is részt vett. Róluk a rendezvényen résztvevő egyik személy portréfelvételeket készített azért, hogy azokat egy ellenzéki szerveződés (APO) számára továbbítsa. A nyomozók észrevették a sértetti cselekményt, ezért őt felszólították személyazonosságának igazolására és a felvételek kiadására. A sértett egyik kérésnek sem tett eleget, ezért őt a legközelebbi kapitányságra előállították, tőle a fényképezőgépet elvették, belőle a készített felvételeket kivették és tartalmukat megtekintették.⁹⁹

A hamburgi bíróság az eljáró rendőrök cselekményét jogszerűnek minősítette, mivel azok egyrészt az eljárási jogszabályokkal összhangban álltak, másrészt a sértetti cselekmény a rendőrök képmáshoz való jogával szembeni olyan jogtalan támadásként is értékelhető volt, amellyel szemben a jogos védelem szabályai szerint fel lehet lépni.¹⁰⁰ A bíróság vizsgálta a tüntető magatartásának jogszerűségét is, és kimondta, hogy a felvételnézés jogellenessége annak sajátos céljában, tulajdonképpen önkényességében rejlik: az erre vonatkozó német háttérjogszabály¹⁰¹ ugyanis nem engedi meg az érintett személyek beleegyezése nélkül képmásukra vonatkozó felvételek készítését.¹⁰² Az uralkodó német jogirodalom egyetért ezzel a jogalkalmazói értelmezéssel,¹⁰³ kérdés csupán abban a körben merül fel, hogy a

⁹⁹ „Notwehr gegen sog. Porträtaufnahmen von Polizeibeamten bei Demonstrationen” [OLG Hamburg, Beschluß vom 14. 4. 1972 – 1 Ws 84/72.] *Neue Juristische Wochenschrift* 1972. 1290.

¹⁰⁰ Lásd 99. lj.

¹⁰¹ A képmáshoz való jog védelmét a képzőművészeti és fotográfiai alkotások szerzői jogáról szóló törvény szabályozza [KunstUrhG: *Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie* (Ausfertigungsdatum: 09.01.1907)].

¹⁰² A törvény ismer ez alól kivételeket, amelyek esetén a beleegyezés megadása nem szükséges, azonban erre az esetre nézve – az elkövetési körülmények összességére figyelemmel – a bíróság azokat nem látta alkalmazhatónak. Lásd KunstUrhG §§ 22–23.

¹⁰³ Erre lásd pl. Wolfgang MITSCH: *Medienstrafrecht* (Berlin – Heidelberg: Springer 2012) 19–20; PERRON (98. lj.) 646; Reinhart MAURACH – Hans ZIPF: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Teilband I.* (Heidelberg – Karlsruhe: C. F. Müller 1977) 377; ERB (98. lj.) 1282; Thomas FISCHER: *Beck'sche Kurzkommentare. Band 10. Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen* (München: C. H. Beck ⁶²2014) 303.

jogos védelem önmagában a felvételkészítéssel, vagy – további feltételként – csak a terjesztési (vagy egyéb kifejezetten önkényes) célzatú képrögzítéssel szemben jöhet szóba. Az utóbbi álláspontot képviselő Herzog jegyzi meg, hogy a jogtárgyként védett általános személyiségi jog ténylegesen a fénykép nyilvánosságra hozatalával sérül, így elhárító cselekmény is csak ilyen magatartással szemben fejthető ki.¹⁰⁴ Gyakorlati relevancia szempontjából valóban ezek az esetek bírhatnak jelentőséggel (például paparazzik által, a sértettek tudta nélkül, későbbi publikálás érdekében készített kompromittáló felvételek), mégis a jogtárgy immanens tartalmát már a felvétel jogszerűtlen rögzítése is sértheti, így a jogos védelem megengedhetősége elvi síkon ebben az esetben sem zárható ki.¹⁰⁵ A Maurach/Zipf szerzőpáros szerint ugyanerre az okfejtésre figyelemmel lehet jogos védelemmel élni *hangfelvételek jogosulatlanul rögzítése* esetén is.¹⁰⁶

Megvizsgálva a kérdést a *hazai szabályozás szempontjából* elmondható, hogy a Ptk. személyiségi jogként a képmáshoz és a hangfelvételhez való jogot kifejezetten nevesíti (2:48. §). A polgári jogi kódex által nyújtott védelem széles körűnek tekinthető, mivel már a felvétel elkészítéséhez is szükséges az érintett hozzájárulása. Ebből következően jogsérelem nem pusztán felhasználással állhat elő, hanem már a beleegyezést nélkülöző rögzítés ténye is normasértő. Ez a jogsértés jelentheti a jogos védelmi helyzetet kiváltó támadás jogtalanságát, miáltal a büntethetőségi akadály – akár az ismertetett német esethez hasonló szituációkban¹⁰⁷ történő – felhívására lehetőség nyílhat.

3.2. A VADÁSZATI JOG

A német judikatúra szerint a jogos védelem szabályai szerint lehet eljárni a *vadászati jog* megóvása érdekében is. Az uralkodó álláspont szerint ez a jogosultság ugyanis a tulajdon fogalmába vonható, amelynek oltalmazása érdekében a jogos védekezés helyt foghat. Erre hivatkozással állapította meg a német bíróság a jogos védelmi helyzetet az alábbi ügyben.

¹⁰⁴ HERZOG (98. lj.) 1149.

¹⁰⁵ Erre kifejezetten lásd ERB (98. lj.) 1282; RÖNNAU–HOHN (98. lj.) 414.

¹⁰⁶ MAURACH–ZIPF (103. lj.) 377; később rájuk hivatkozással ugyanígy MIRSCH (103. lj.) 21.

¹⁰⁷ A konkrét kérdés legújabb hazai jogi megítélését bizonytalanság övezi. A 28/2014. (IX. 29.) AB hat. alapján a rendőrök képmáshoz való jogának korlátozhatósága más alkotmányos alapjogok (így a szólás, a sajtó és a véleménynyilvánítás szabadsága) érvényesülése érdekében megengedhető lehet. Ennek megfelelően a rendőri intézkedésről készült képfelvétel hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha az nem öncélú, vagyis közérdeklődésre számot tartó tájékoztatásnak, képi tudósításnak minősül. (ABH 2014, 813, 823.) A döntésre figyelemmel a Kúria 1/2012. BKMPJE hat.-át hatályon kívül helyezte annak érdekében, hogy a bíróságok számára szabad teret engedjen az egyes esetek konkrét körülményeinek AB hat.-tal konform megítélésére. Lásd Kúria 1/2015. BKMPJE. Jelen esetben azonban nyilvánvaló, hogy a felvétel készítése nem egy alapjog gyakorlásának keretei között, hanem önkényes céllal történt, amely a magatartás jogsértő jellegét kifejezetten megalapozza.

Az erdésztanuló „M” éppen az erdőben járt, amikor felfigyelt a vádlottra, „K”-ra, aki őzek felkutatása érdekében az erdőben fekvő idegen vadászterületen tartózkodott. „K” magánál – mivel vadászatra készült – fegyvert tartott. „M” felszólította a jogszerűtlenül a területen sétáló és lelőhető vad után kutató „K”-t fegyvere eldobására. A vádlott ennek a kérésnek azonban nem tett eleget. Ekkor „M” – „K” lefegyverzése érdekében – a vádlotthoz lépett azért, hogy tőle a fegyvert elvegye. Ezt követően köztük dulakodás alakult ki, a fegyvert mindketten fogták, végül az a vádlott birtokából kikerült. Erre „K” egy kést készült kivenni a táskájából, azonban ez már nem sikerült neki, mivel „M” válaszként a halántékához tartotta revolverét. Ennek következtében „K” a löfegyvert átadta „M”-nek.

Az eljáró bíróságok az esetet eltérően ítélték meg. Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki kényszerítés kísérletében. Cselekményét jogtalanak ítélte, amellyel szemben „M” jogszerűen léphetett fel, vagyis a jogsértő magatartás további folytatását megakadályozhatta. Ezzel ellentétesen foglalt állást a másodfokú döntés, amely „M” fellépését ítélte jogellenesnek, és vele szemben a „K” részéről tanúsított magatartást jogszerűnek ismerte el, arra hivatkozással, hogy „K” saját tulajdonának védelme érdekében cselekedett. Így került az ügy a kasseli tartományi bíróság elé, amely az elsőfokon eljáró bírói fórummal értett egyet. Álláspontja szerint a vádlott jogosulatlanul gyakorolt vadászati jogot egy idegen vadászterületen, amelynek megakadályozására az adott területen jogszerűen tartózkodó bármely személy (így egy erdésztanuló is) jogosult lehet. A tartományi bíróság szerint nem kifogásolható továbbá az „M” által választott elhárítási cselekmény szükségessége sem. Mindezek alapján a bíróság „M” javára jogos védelmi helyzetet állapított meg, egyúttal kimondta „K” bűnösségét.¹⁰⁸

3.3. A ZÁLOGJOG

A német joggyakorlat szerint védelmezhető jogi tárgyat jelent a *zálogjog* is. Az eset lényege a következő:

A vádlott elfogta a szomszédja egyik csirkéjét, mert az átjött a veteményesébe. Ekkortól őt az akkor hatályos tartományi szabályok szerint az állaton zálogjogi jogosultság illette meg. Később egy bejelentés alapján eljáró rendőr felhívta a vádlottat az állat visszaszolgáltatására. A vádlott azonban ezt megtagadta, így végül a rendőr a házat átkutatta, a megtalált csirkét pedig magával kívánta vinni. A vádlott annak érdekében, hogy mindezt megakadályozza egy fejsze tompa részével a rendőr fejére ütött, rajta sebet is ejtett, majd a rendőr a csirkével együtt elhagyta a vádlott házat.¹⁰⁹

¹⁰⁸Lásd I. Strafsenat. Urt. v. 21. Oktober 1920 g. B. I 653/20. megjelent: *Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen* (RGSt) 55, 167.

¹⁰⁹BayObLG, Urteil vom 22. 6. 1954 – RevReg. 2 St 41/54 megjelent: *Neue Juristische Wochenschrift* (NJW) 1954, 1377.

A bajor tartományi felsőbbíróság (*Das Bayerische Obererste Landesgericht – BayObLG*) szerint a rendőr eljárása nem volt jogszerű, mivel a zálogjogosulttól mint jogszerű birtokostól nem vehette volna vissza – hozzájárulása nélkül – a csirkét, így a rendőri cselekmény a magánjogi normával ellentétes volt, amely jogos védelmi helyzetet keletkeztetett. A német joggyakorlat ezáltal általános jelleggel ismerte el a zálogjogot a jogos védelem egyik jogi tárgyaként.¹¹⁰ A bíróság azonban nem tudta az elkövető javára értékelni a jogos védelmi szabályokat, mivel *in concreto* nem szükséges elhárítási módot választott, tulajdonképpen visszaélt a törvény által biztosított védekezési joggal. Kifejtette továbbá, hogy ilyen helyzetben élet, testi épség ellen irányuló elhárítás nem megengedett, és a vádlottnak enyhébb védekezési lehetősége is rendelkezésre állt – a jogos védelem körében egyébként védelemre érdemes – zálogtárggyal kapcsolatos birtokviszony helyreállítására.¹¹¹

3.4. A MAGZATI ÉLET VÉDELME

A német jogirodalom – a magyarral ellentétben – kifejezetten vizsgálja e témában a *magzati élet* védelmének lehetőségét, és elfogadja védhető érdekként a magzati életet. Ezt tekintve tehát kifejezetten extenzív értelmezés az uralkodó. Ezzel kapcsolatban Herzog találóan jegyzi meg, hogy ez az interpretáció az individuális érdeknek kifejezetten kollektív szempontok figyelembevételével ad tág értelmet: az anya beleegyezése esetén ugyanis az ilyen típusú támadásnak a megtámadott „személye” körében történő értékelését kifejezetten a magzatot megillető állami védelmi kötelezettség, pontosabban az annak teljesítéséhez nyújtandó egyéni segítség lehetőségének biztosítása teszi indokolttá.¹¹² Roxin a kérdést alkotmánykonform módon közelítette meg, álláspontja szerint a magzati élet védelmének lehetősége a német alaptörvényből fakad, azt az alkotmány alapján önálló jogtárgyként kell elismerni.¹¹³ A GG 1. cikk (1) bekezdés 2. mondata szerint az államot kötelezettség terheli az emberi méltóság védelmére vonatkozóan.¹¹⁴ Erre figyelemmel a GG 2. cikk (2) bekezdésében meghatározott élethez és testi épséghez való jog oly módon értelmezendő, hogy abba – az állami védelmi kötelezettség szempontjából – a magzati élet védelmét is bele kell érteni, így teremődik ugyanis összhang a két alkotmányos rendelkezés között.¹¹⁵ Ennek megfelelően a német alkotmánybíróági joggyakor-

¹¹⁰ Több kommentár is erre a döntésre hivatkozással említi a zálogjogot mint a jogos védelem körében védhető jogi tárgyak egyikét. HENNING ROSENAU: „§ 32 Notwehr” in HELMUT SATZGER – WILHELM SCHLÜCKEBIER – GUNTER WIDMAIER: *StGB Strafgesetzbuch Kommentar* (Köln: Carl Heymanns 2014) 283; RÖNNAU–HOHN (98. lj.) 415; HERZOG (98. lj.) 1148.

¹¹¹ BayObLG, Urteil vom 22. 6. 1954 – RevReg. 2 St 41/54 megjelent: *Neue Juristische Wochenschrift* 1954. 1377.

¹¹² HERZOG (98. lj.) 1150.

¹¹³ ROXIN (89. lj.) 671.

¹¹⁴ GG Art. 1 (1) „Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.”

¹¹⁵ Franz KLEIN: „I. Die Grundrechte Art 1–9.” in Bruno SCHMIDT-BLEIBTREU – Franz KLEIN: *Kommentar zum Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* (Neuwied – Darmstadt Luchterhand 61983) 173.

lat a magzat számára „a meg nem született emberi életnek járó méltóságot” és a „meg nem született ember élethez való saját jogot” biztosít.¹¹⁶ Ebben a körben tehát az állami intézményvédelmi kötelezettség kiszélesedik: az alaptörvény kötelezi az államot nemcsak az anya, hanem annak magzata megóvására is.¹¹⁷ Mindezek alapján Roxin azt a konklúziót vonja le, hogy nemcsak az anya beleegyezése nélkül lefolytatott terhesség-megszakítás esetén, hanem akkor is – egyfajta jogigazolt segítségnyújtást kifejtve – lehet védekezni, ha a cselekmény az anya hozzájárulásával történik, vagy azt éppen az állapotos nő maga tanúsítja.¹¹⁸

4. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

A tanulmány premisszája szerint a büntetőjog alapvető feladataként meghatározható jogtárgy-védelem nemcsak egyes cselekmények büntetendővé nyilvánításával, hanem azáltal is biztosítható, hogy egyes jogi tárgyakat óvó-védelmező magatartások jogellenességét kizárjuk. E felelősség-elimináló jogtárgyvédelem jegyében szabályozza a büntetőkódex a jogos védelem jogintézményét. A törvényi rendelkezés [Btk. 22. § (1) bekezdés] szerint a jogos védelem individuális és kollektív jogi tárgy oltalmazása érdekében egyaránt alkalmazható lehet. Ez a dolgozat csak az előbbi érdekek elemzésére vállalkozott.

A vizsgálati módszertan alapjául az alkotmánykonform és teleologikus értelmezés alkalmazása szolgált. Ezt az indokolta, hogy az érintett jogi érdekek alapjogi karakterűek, így fogalmi meghatározásuk során az *Alaptörvény*ből fakadó egyes követelményekre és az AB gyakorlatára is figyelemmel kell lenni. Mindez egyben célulvű értelmezést is magában foglalt, hiszen a jogintézménynek éppen a jogtárgyvédő funkciója a domináns. Ennek a vizsgálati módszernek köszönhetően lehetőség nyílik a kérdéses jogi tárgyak extenzív felfogására. Ez az interpretáció egyébként konform a *nullum crimen sine lege* elvvel, hiszen a büntetőjogi felelősség köre – büntethetőségi akadályról lévén szó – ezáltal szűkül. A kiterjesztő értelmezés létjogosultságát erősítették a tanulmányban bemutatott német jogirodalom és joggyakorlat által hasznosított egyes további érvek is. A német büntetőjogból merített álláspontok és jogesetek világosan érzékeltették azt, hogy e területen a hazai büntetőjogi gondolkodás mely szempontok figyelembevételével, milyen irányba fejleszthető tovább.

¹¹⁶ A döntést idézi a hazai alkotmánybírósági gyakorlat: 48/1998. AB (XI. 23.) hat. (ABH 1998, 333, 344.)

¹¹⁷ Lásd 116. lj.

¹¹⁸ ROXIN (89. lj.) 671.